

HISTORISCHE KLASSIEKERS

Lesbrief

Elisabeth Maria Post

Deze lesbrief hoort bij de podcastreeks [Historische klassiekers](#) van Fixdit.

De opdrachten voldoen aan de nieuwe eindtermen van het schoolvak Nederlands.

Bij deze lesbrief hoort een antwoordmodel dat docenten die met hun school-account mailen kunnen opvragen bij mjklaver@gmail.com of jokebrasser@gmail.com.

Doelgroep

Deze lesbrief is bedoeld voor leerlingen in de bovenbouw havo/vwo (Nederland) en ASO, 3e graad (Vlaanderen)

Benodigheden

- Lesbrief Elisabeth Maria Post Leerlingenversie
- De hertalingen van Sanneke van Hassel bijgevoegd en [hier](#) te vinden.
- Antwoordmodel

Tijdsduur

2 à 3 uren

HISTORISCHE KLASSIEKERS
lesbrief
ELISABETH MARIA POST

Leerdoelen

Na afloop van deze les kunnen leerlingen:

1. uitleggen hoe Elisabeth Maria Post de tegenstelling tussen stad en platteland vormgeeft in *Het land, in brieven*, met aandacht voor woorden, beelden en waarden die aan beide omgevingen worden gekoppeld.
2. beschrijven waarom het platteland in *Het land, in brieven* meer is dan alleen een woonplek, namelijk een omgeving waarin personages tot rust, zelfinzicht, morele vorming en natuurbeleving komen.
3. interpreteren welke functie de natuur heeft in fragmenten uit *Het land, in brieven*, bijvoorbeeld als rustplek, bron van gevoel, morele leerschool, religieus teken of bron van kennis.
4. literaire middelen herkennen en benoemen in Posts natuurbeschrijvingen, zoals herhaling, opsomming, zintuiglijke beelden, personificatie en een verheven toon.
5. uitleggen hoe vorm en inhoud samenwerken in het gedicht 'De lente', bijvoorbeeld door te laten zien hoe herhaling, klank, beweging, opsommingen en personificatie bijdragen aan het beeld van de lente als bezielende kracht.
6. verbanden leggen tussen het werk van Elisabeth Maria Post en de achttiende-eeuwse context, met aandacht voor natuurbeleving, vrouwenvriendschap, zelfstandigheid van vrouwen, religie, Verlichting en de briefroman als vernieuwend genre.
7. zelf een gedicht schrijven in de stijl van Elisabeth Maria Post en daarbij bewust gebruikmaken van herhaling, opsomming, zintuiglijke beelden, personificatie en een overgang van natuur naar gevoel.
8. hun eigen vormkeuzes toelichten door uit te leggen hoe de gebruikte stijlmiddelen bijdragen aan de sfeer en betekenis van hun gedicht.

1. Introductie door de docent (ca. 15 minuten)

Korte introductie over Elisabeth Maria Post

Elisabeth Maria Post werd geboren in Utrecht in 1755 en overleed in Epe in 1812. Ze groeide aanvankelijk op in een welgesteld gezin, maar toen haar vaders suikerraffinaderij failliet ging, veranderde haar leven ingrijpend. Het gezin verloor zijn status en inkomen en Post bracht een groot deel van haar jeugd door in armoede en eenzaamheid op het platteland. Die ervaringen hebben haar werk sterk beïnvloed: thema's als eenzaamheid, melancholie, vergankelijkheid en het verlangen naar vrijheid keren steeds terug.

Post las veel, observeerde de natuur nauwkeurig en ontwikkelde zich grotendeels door zelfstudie. Vrouwen mochten immers nog niet studeren. Ze was beïnvloed door de Verlichting en de vroege Romantiek en geldt als een onafhankelijk denker en schrijver. Post kan gezien worden als de eerste moderne dichter omdat zij in haar gedichten metrum, rijm en vaste strofes durfde los te laten.

Het bekendste werk van Elisabeth Maria Post is de briefroman *Het land, in brieven* uit 1788. Daarin corresponderen twee vriendinnen, Emilia en Eufrozyne, over vriendschap, natuur, geloof, leven en dood. *Het land* was een bestseller en had veel invloed op lezers, ook op mannen. Fans van *Het land* trokken met het boek in de hand zelf de natuur in en vergeleken wat ze hadden gelezen met hun eigen waarnemingen.

Het landleven wordt in de brieven voorgesteld als een plek waar de mens dicht bij zichzelf, de natuur en God kan komen. Opvallend is dat de hoofdpersoon Emilia zelfstandig leeft, studeert, musiceert, schrijft en de natuur onderzoekt. Dat was in de 18e eeuw niet gebruikelijk voor vrouwen. Het verhaal eindigt niet, zoals veel achttiende-eeuwse romans, met huwelijk en moederschap, maar stelt vrouwenvriendschap en zelfstandigheid centraal.

Elisabeth Maria Post is een belangrijke schrijver omdat zij de natuur op een nieuwe manier beschreef. Ze gebruikte de natuur niet alleen als mooi decor, maar keek precies naar planten, dieren, seizoenen en landschappen. Daarmee brak ze met oudere, meer kunstmatige natuurbeelden. Ook was ze politiek-maatschappelijk vooruitstrevend. In *Reinhart, of natuur en godsdienst* (1791-1792), net als *Het land* een briefroman, schreef Post kritisch over slavernij en kolonialisme.

Korte uitleg van het genre briefroman

Het land en *Reinhart* zijn briefromans. In de achttiende eeuw werd de briefroman een nieuw en vernieuwend genre. Het verhaal werd niet verteld door één alwetende verteller, maar door brieven die personages aan elkaar schreven. Daardoor kwamen hun gedachten, gevoelens, twijfels en verlangens veel directer naar voren. Vooral jonge vrouwen kregen in dit genre een opvallend grote

HISTORISCHE KLASSIEKERS
lesbrief
ELISABETH MARIA POST

rol. Zij stonden vaak op de grens van jeugd en volwassenheid en moesten keuzes maken over liefde, vrijheid, opvoeding en verantwoordelijkheid. De Engelse schrijver Samuel Richardson maakte het genre beroemd, maar in Nederland brachten Betje Wolff en Aagje Deken het tot bloei met *Sara Burgerhart* (1782). Dankzij de briefroman werd de roman een serieus literair genre.

Bronnen voor de docent

- Bert Paasman, 'Elisabeth Maria Post. Ideologisch haar tijd vooruit' (literatuurgeschiedenis.org)
- [Podcast Historische Klassiekers over Elisabeth Maria Post](#), met Sanneke van Hassel en Bert Paasman
- Tanne Bloks (2024). *De verborgen natuurkennis van vrouwen in de vroegmoderne tijd: het contrast tussen de beeldvorming over Johanna Petronella de Timmerman, Elisabeth Maria Post en Rachel Ruysch, en de natuurkennis die uit hun eigen werk blijkt*. MA-scriptie Universiteit Utrecht.
- Bert Paasman (1987). 'Over 'Het land' van E.M. Post. Met de snelheid van het licht.' *Literatuur* (jaargang 4).
- Bert Paasman (2006). *Mijn landelijke lier. Poëzie en proza van Elisabeth Maria Post*. Amsterdam University Press.

HISTORISCHE KLASSIEKERS
lesbrief
ELISABETH MARIA POST

2. Leerlingen aan het werk

Aandachtspunt bij klassikale nabespreking opdracht A

Stuur erop dat leerlingen niet alleen zeggen: 'de stad is slecht en het land is goed'. Interessanter is dat het land bij Post een plek is waar de mens zichzelf, de ander, de natuur en God beter leert begrijpen. De stad biedt gezelschap en comfort, maar ook afleiding en sociale controle; het land biedt afzondering, maar daardoor juist aandacht, vrijheid, zelfonderzoek en morele vorming.

Aandachtspunten bij opdracht C

Vertel dat Elisabeth Maria Post niet alleen romans schreef, maar ook gedichten en dat zij geldt als de eerste moderne dichter (terug te luisteren in de podcast van minuut 52 tot 54; het fragment is te beluisteren onder 'Voortreffelijk vrij vers' in de [substack Historische Klassiekers](#)).

Draag het gedicht 'De lente' voor en laat de leerlingen meelesen op papier. In 'De lente' is de natuur volop in beweging. De lente wordt voorgesteld als een kracht die "heel de schepping" bezielt en dood, kou en stilstand verandert in leven, warmte en groei. Post stapelt natuurbeelden op: heuvels, dalen, akkers, weiden, bossen, dieren, insecten, vogels, planten, bloemen, bronnen, beken en rivieren. Daardoor ontstaat het gevoel dat de hele wereld tegelijk ontwaakt.

Leerlingen moeten vooral letten op deze stijlkenmerken:

1. Herhaling en opsomming

Post gebruikt vaak dezelfde zinsaanzet, vooral 'Nu...'. Daardoor krijgt het gedicht vaart en ritme: 'Nu loejen... Nu brieschen... Nu blaaten... Nu snorren... Nu zingen...'

2. Zintuiglijke natuurbeelden

Je hoort, ziet, ruikt en voelt de lente: dieren maken geluid, bloemen gloeien, planten geuren, bladeren trillen en water stroomt.

3. Personificatie van het seizoen

De lente is bij Post bijna een levend wezen: zij heeft 'invloed', zij verwarmt, bezielt en doorstroomt alles. Het seizoen doet iets met de wereld én met mensen.

4. Van natuur naar gevoel

Het gedicht begint buiten, in het landschap, maar eindigt bij menselijke gevoelens: verlangen, melancholie, liefde en geluk. De natuur werkt dus door in het innerlijk van mensen.

5. Verheven toon

Post schrijft niet nuchter of grappig, maar plechtig, bewonderend en soms religieus. De lente verwijst naar de 'Schepper der Lente' en naar de juichende schepping.

Eindtermen

Eindterm 1: De leerling toont begrip van zakelijke en literaire teksten, passend bij het lees- of luisterdoel. → Opdracht A, B en C.

Eindterm 2: De leerling evalueert en reflecteert op zakelijke en literaire teksten, passend bij het lees- of luisterdoel. → Opdracht A en B.

Eindterm 6: De leerling gebruikt taal op een creatieve manier. → Opdracht C.

Eindterm 16: De leerling toont inzicht in het gebruik van literaire middelen bij de interpretatie van teksten. → Opdracht B en C.

Eindterm 18: De leerling legt verbanden tussen literatuur, maatschappij en cultuur. → Opdracht A, B en C.

Eindterm 19: De leerling toont inzicht in historische Nederlandstalige literatuur. → Opdracht A, B en C.

HERTALING

Sanneke van Hassel

O RIGINEEL

Elisabeth Maria Post

Het land, in brieven - ingekort

Euf aan Ems
3 december

Blessed, lieve Ems!, was het gelukkige moment dat mij zo toevallig bij jou bracht. Als ik 's morgens wakker word, is mijn eerste gedachte: Ems! En dan dank ik het Grote Goede, dat ervoor zorgde dat ik zo'n lief maatje op m'n pad vond. Jouw gave karakter maakt een beter mens van me. Je bent een voorbeeld voor mijn daden.

Vriendschap, naarmate ik ouder word, word ik er beter in. Het woord alleen al - het klinkt zo goed. Vriendschap - ze spicet de aardse pleziertjes, biedt de zachtste troost bij alle rampen van dit leven. Tranen die de vriendschap over ons lot huilt, zijn balsem op alle wonden. Het vinden van een hart dat openstaat, waarin ik mijn ziel kan uitstorten, lucht me zo enorm op.

Aan de hand van de vriendschap is het makkelijker om het doornige levenspad te bewandelen. Vriendschap geeft meer voldoening dan alle - inwisselbare! - spullen van de wereld. Door kleine toevalligheden kunnen we beroofd worden van eer, van dure spullen, maar echte vriendschap groeit in nood. De dood kan vrienden scheiden, maar de vriendschap zelf duurt tot in wat ik wel 'het andere leven' noem. Tranen aan een sterfbed zijn voor even. Ze worden gevolgd door heerlijke eeuwen op een plek waar volmaakte liefde en vriendschap wonen, waar geen tranen rollen, waar trouwe vrienden niet scheiden, waar knus samenkomen een voor altijd stromende bron van hemels plezier is!

Als het doel van de vriendschap is om elkaar happy te

Het land, in brieven

I Eufrozyne aan Emilia
De 3 decemb. 17 -

Nog zegen ik, lieve Emilia! het gelukkig ogenblik dat mij zo toevallig bij u bracht - en mij teffens het gevoeligst hart deed kennen. Uw aangeboden vriendschap is mij een onwaardeerbare schat. - Telkens voel ik, met een stille vreugde, mijn geluk. - Uw beeld is mij steeds voor ogen. Als ik 's morgens ontwaak, is mijn eerste gedachte: Emilia! En dan dank ik de Voorzienigheid, die mij een lieve gezellin op het pad des levens in u deed vinden.

Uw edel karakter ontvonkt mijn liefde tot de deugd. Uw voorbeeld bestiert mijn daden. De neiging tot vriendschap ontwikkelde zich met mijn zielvermogens; zij groeide aan met het toenemen van mijn levensjaren: en tegenwoordig is een vriendin een onontbeerbare behoefte voor mijn geluk. - De naam van vriendschap alleen heeft een aangename wel-luidendheid in mijn oren, en haar beoefening is de adem van mijn leven geworden. [...] - Een traan die de vriendschap over ons lot weent, is balsem in de wonden des harten. Een boezem open te vinden, waarin de volle ziel zich uitstort, geeft de aangenaamste verruiming.

Aan de hand der vriendschap valt het lichter de doornige paden des levens te doorwandelen: en daar ze voortspruit uit overeenstemming van zielen, daar ze door deugd en godsdienst gevoed wordt, - daar zegepralen haar genoegens over al de wisselbare goederen der wereld. - Eer en schatten kunnen ons door kleine toevalligheden ontroofd worden: maar de ware vriendschap groeit in de nood. - De dood kan vrienden scheiden, maar de vriendschap zelf duurt tot in het andere leven. De wenende afscheidsgroet bij de vege sponde is slechts voor weinig ogenblikken - en zal door eeuwen van zaligheid in dat oord waar volmaakte liefde en vriendschap wonen, achtervolgd worden. Daar rollen nimmer tranen. scheiden geen trouwe vrienden. Daar zal de nauwste vereniging een altijdvloeiende bron van hemelwellust wezen!

En is het edel oogmerk der vriendschap - elkander geluk-

HERTALING

Sanneke van Hassel

O RIGINEEL

Elisabeth Maria Post

maken dan ligt dat geluk vooral in de verbetering van onze mind. Hoe groot is de taak die de vriendschap ons opdraagt! Misplaatste verlegenheid, valse tederheid, ijdele arrogantie – het zou jou en mij niet moeten hinderen in het geven én ontvangen van waarschuwingen, kritiek of adviezen. Laat deze afspraak de basis zijn voor onze vriendschap! Laat onze tederheid en standvastigheid het valse idee vernietigen dat vriendschap onder vrouwen niet duurzaam is.

Lieve Ems! omdat ik van jou gescheiden leef, maar toch met je bezig wil blijven verwacht ik véél brieven van je, die mij vertellen wat je allemaal bezighoudt maar die mij er ook van verzekeren dat de vriendschap met je Euf jou gelukkiger maakt dan je ooit was!

Och Ems! Dat jij zelfs in dit rotseizoen voor het landleven kiest, terwijl je, onder mijn vriendendak zo'n fijn lentje zou kunnen leiden! Mijn moeder zou het superleuk vinden als je onze huisgenote zou zijn. Ik heb medelijden met jouw smaak, niet omdat ik 'm laag vind, maar omdat die jou, vind ik, zoveel ongemak oplevert. Of is de winter buiten op het land wel oké? Verveelt die dodelijke stilte je niet? Heb je geen mensen nodig? Hoe kom je die winterdagen door? Door de beantwoording van deze vragen zal je het hart verlichten van je

Euf

Ems aan Euf
8 december

Mijn vriendschap, waarde Euf!, kan jou niet gelukkiger maken dan ik mij door jouw vriendschap voel. Zo. Probeer dat maar eens te voelen, lieve vriendin van mijn jeugd! Je bent een cadeau. Elk idee van eenzaamheid kan ik bij mijn Euf loslaten. Verdriet om ellende deel ik met jou, trouwe ziel. Als jij happy bent ben ik dat ook. En als ik hulp nodig heb sta jij klaar! Dat we allebei geloven in dat wat Groot en Goed is maakt onze band sterker. Het zorgt ervoor dat

kiger te maken, is dat geluk gelegen in de verbetering van onze geest [...]. Ontijdige beschroomdheid - kwalijk geplaatste tederheid, - schoonschijnende hoogmoed, - zal ons dan niet moeten hinderen in het mededelen en ontvangen van vermaningen, afkeuringen, of raadgevingen, waartoe het hart zich verbonden voelt. - Laat ons in onze vriendschap deze grondregelen altijd volgen! - Laat derzelver tederheid en vastigheid de dwaling vernietigen, dat de vriendschap onder onze sekse geen duurzaamheid kent.

Maar, lieve Emilia! daar ik thans van u afgescheiden leef, en nochtans mijn geest met u werkzaam wil houden - verwacht ik telkens brieven van u, die mij zowel uw gedachten mededelen, - als ze mij verzekeren dat gij in de vriendschap van Eufrozyne gelukkiger zijt dan tevoren.

Och Emilia! dat gij ook het Landleven in dit akelig seizoen verkiest, daar ge, onder de schaduw van het vriendendak, zulk een gerust leven naar uw verkiezing kunt leiden! - Mijn moeder zou zich gelukkig rekenen met zulk een huisgenote! - Ik heb medelijden met uw smaak; niet omdat ik die laag vind, maar omdat die u, naar mijn oordeel, ongenoegens oplegt die ik u ontnemen wilde. Of heeft de winter op het Land aangenaamheid? Verveelt u die dodelijke stilte niet? Behoeft gij geen mensen tot uw geluk? Hoe slijt gij de winterdagen? Door de beantwoording dezer vragen zult gij het hart verlichten van uw

Eufrozyne

Il Emilia aan Eufrozyne
De 8 decemb. 17 -

Mijn vriendschap, waardste Eufrozyne! kan u niet gelukkiger maken dan ik mij door de uwe gevoel. Wordt dus in uw zelf gewaar, dat gij mij doet genieten. Lieve vriendin van mijn jeugd! gij zijt mij een edel Godsgeschenk. [...] De gedachten mijner eenzaamheid zal ik aan de boezem mijner Eufrozyne ontlasten; geen onheil zal mij doen wenen, of haar getrouwe ziel zal erin delen; in haar vreugd zal ik vrolijk zijn; daar ik hulp behoef zal zij gereed zijn! de Godsvrucht, ons beiden even

H ERTALING

Sanneke van Hassel

O RIGINEEL

Elisabeth Maria Post

we ons uiterste best doen om een goed mens te zijn. Zo vliegen de gelukkige jaren van onze jeugd om, ongemerkt als dagen. Als we oud en rijp zijn, zullen we elkaar zo goed kennen dat onze trouw niet kapot te krijgen zal zijn. En mocht ik jou overleven dan zal jouw graf mijn zuchten horen. Deze dagen van geluk zullen voor mij dan een blijde droom zijn. Nou zeg, ik moet er oprecht van huilen.

Met de regels die je voor vriendschap opstelt, ben ik het eens. Stel je er wel op in dat ik ook veel, oneindig veel kleine tekortkomingen heb. Maar hou van mij omdat ik ze wil verbeteren. Hou van mij omdat ik van jou hou en laat me dit zien door mij erop te wijzen als ik iets stoms zeg of doe.

Nice, je uitnodiging, maar ik moet die voorlopig afslaan. Een lang verblijf in de stad is niets voor mij, al zou jouw gezelschap veel verlichten. Weet je, kom mij dat liever in mijn stille huis brengen. Ja, ook de winter is mooi op het Land. Mijn volgende brieven zullen je bezorgde vragen beantwoorden. Wees nu tevreden, promise dat jij mijn hart hebt, je

Ems

Ems aan Euf
21 december

Oké, nu zal ik dan de vragen van mijn vriendin beantwoorden, in de hoop dat deze brief je totaal misplaatste medelijden met mijn lot zal verdrijven.

Ik woon bij een klein, afgelegen en stil dorpje. Tegen een eenzame heuvel ligt mijn Zorgenvrij, my simple home,

dierbaar, zal onze banden versterken en ons doen ijveren om elkander op het pad der deugd voorbij te streven! [...] - Zo zullen de gelukkige jaren onzer jeugd ongemerkt als dagen voorbij gaan. - Zo zal de langdurige kennis en ondervinding van elkanders karakter, in de rijper jaren des ouderdoms, onze trouw onverbreekelijk maken. - Zo zal Eufrozyne's laatste zucht mij, of de mijne haar zegenen; - zo ik haar overleef, dan zal ik in de uitkomst van haar lot, een beeld van het mijne zien. Dikwijls zal dan haar graf mijn zuchten horen: en haar zerk de kenmerken dragen, dat het overblijfsel hetwelk hij bedekt, mij dierbaar was. De voorbijgevlogen dagen van geluk, zullen mij dan als een blijde droom voor de geest zijn.' Zo denk ik, en een gevoelvolle traan verzegelt mijn oprechtheid. -

Uw voorwaarden van vriendschap zijn de mijne. Laat haar nooit rusten op de vooronderstelling van enige volmaaktheid die ik niet bereikt heb. Verwacht in mij vele, oneindig vele gebreken, die u en mij zelf onbekend zijn. - Maar bemin mij, omdat ik die zoek te verbeteren [...] Bemin mij, omdat ik u bemin, en toon dit door mij de feilen van mijn verstand en van mijn hart te wijzen.

Uw vriendelijke nodiging moet ik vooralsnog afslaan. Een langdurig verblijf in de stad heeft niets bekorends voor een ziel als de mijne. Zeker zou uw gezelschap mij het lastige daarvan veel verlichten; maar breng mij dat liever in mijn stille woning. Waarlijk ook voor u zal zij aanminigheden hebben. Ook de winter is schoon op het Land. - Mijn volgende brieven zullen uw deelnemende vragen beantwoorden. Zijt nu tevreden met de verzekering dat gij 't hart bezit van uw

Emilia

III Emilia aan Eufrozyne
De 21 decemb. 17 -

Nu wil ik de vragen van mijn vriendin beantwoorden; ik vlei mij, dat deze brief uw kwalijk geplaatst medelijden met mijn lot verdrijven zal.

Ik woon, 't is waar, bij een klein, afgelegen en schaars-bezocht Dorpje. Op het hangen van een eenzame heuvel, ligt

HERTALING

Sanneke van Hassel

O RIGINEEL

Elisabeth Maria Post

verscholen onder hoge bomen. In het vredige dal ernaast liggen de lage bemoste huisjes van dorpelingen die er zo aantrekkelijk basic uitzien. Akkers, weiden, bergen, dalen, beken, bronnen, bossen en vlakten versieren deze betoverende plek. Vooral 's zomers is het een paradijs.

Maar de winter, vraag jij? Ja, in de winter moet de natuur haar belangrijkste sieraad missen. Ze slaapt. Ze lijkt wel dood en ziet er totaal verwoest uit. De dichtste bossen zijn bladerloos, de gevleugelde zangers houden hun sna-vels, van bloemen zie je alleen de dorre resten. De velden zijn leeg, de weiden zonder vee. Het ruisen van de beekjes betovert niet meer. Maar: zou de natuur daarom nu echt alle schoonheid missen? De gure woeste winter is wel depressing, maar ook een stevig machtsvertoon van wat wij het Grote Goede noemen, dat wat over alles heerst.

Het idee dat de natuur niet dood is, maar rust en zich voorbereidt om straks weer volop te shinen neemt veel somberheid weg, toch? Met blijde hoop zie ik aan de bomen de knopjes, waarin blaadjes zitten opgevouwen. Ga ik naar een kersenboom, pluk ik een knopje en maak het open: wat een wijsheid, wat een superkracht laat zo'n simpel blaadje zien! Wat zeg ik, simpel? De bijna onzichtbare deeltjes van deze dicht in elkaar gerolde blaadjes die de toekomstige vrucht in zich verbergen: het is een samenloop van wonderen!

Kan jij in de stad, met al die afleiding, die dief van je tijd, wel over dit soort dingen nadenken? Het lijken kleinigheden als je de sweet comfort er niet van kent. Kan jij, door hoge gebouwen begrensd, wel de schoonheid zien die een koude winterlucht aan een heldere hemel geeft?

De sterren schitteren daarin met dubbele gloed. De maan komt op als een koning, verlicht stralend de doodse

mijn aangenaam Zorgenvrij. Mijn eenvoudige woning is verscholen onder rijzend geboomte. In het vreedzaam dal dat aan deszelfs voet ligt, vertonen zich de lage bemoste hutten der Landlieden, met een bekorende nederigheid. Akkers, Weiden, Bergen, Dalen, Bekken, Bronnen, Bossen en Vlakten versieren dit voor mij betoverende oord, en maken dat des Zomers tot een Eden. -

Maar de Winter, vraagt gij? In de Winter, ja, is de Natuur van haar voornaamste sieraad beroofd. Zij slaapt. Zij schijnt dood, en draagt alom de merktekenen van een akelige verwoesting. De dichtste bossen staan nu bladerloos. De gevleugelde zangers zwijgen. De bloemhoven tonen niet meer dan de dorre overblijfselen van verdwenen schoonheid. De velden zijn ledig en de weiden zonder vee. Het geruis der beekjes is niet meer betoverend. [...] Maar zou de Natuur daarom thans alle schoon missen? De gure, de woeste winter, is wel een treurig, maar toch een groots toneel van Gods alvermogen: en dit denkbeeld, 'De Natuur is niet dood - maar rust; zij bereidt zich, om eerlang met groter luister te schitteren', - neemt veel van zijn treurigheid weg. [...] Met welk een vergevoegde hoop zie ik aan de bomen de knopjes, waarin de blaaderen zitten opgewonden die mij in een volgend jaar zullen beschaduwden, of het sieraad en de groei der vruchten bevorderen! Ga ik naar een kersenboom, ik pluk een knopje en open het: welk een aangename verwondering volgt op de spijt waarmede ik een zo kunstig natuurgewrocht vernietig! Welk een wijsheid, welk een almacht toont het eenvoudig blaadje! Wat zeg ik, eenvoudig? in de bijna onzichtbare deeltjes van deze dicht in elkander gerolde blaadjes die reeds de toekomstige vrucht in zich besluiten, is een samenloop van wonderen. Kunt gij in de stad, daar u zo vele afleidingen uw tijd ontroven, wel om deze dingen denken, die kleinigheden schijnen in het oog van iemand die er het zacht genoeg niet van kent?

Kunt gij, door de hoge gebouwen bepaald de schoonheid zien, die zelfs de koude, door 't verfijnen van de dampkring, aan de heldere hemel geeft? De lucht vertoont zich dan hoger blauw. De sterren schitteren met verdubbelde gloed. De maan verrijst met vorstelijker majesteit, en verlicht met blijder

H ERTALING

Sanneke van Hassel

O RIGINEEL

Elisabeth Maria Post

wereld en maakt winternachten minder sad.

't Is waar, ik zie ook andere scènes. Soms steekt de wind op, ongehinderd door hoge stadsmuren hoor ik hem al van verre aangonzen. Tot hij met dubbele kracht mijn huis bestormt, het dak laat kraken en het bos dreigt te laten omvallen.

Geloof me, Euf, dat het grootse en ontzettende van dit toneel ook entertainment kan zijn. En als ik echt eenzaam ben dan ga ik m'n fijne burens op het land bezoeken, hun gulheid compenseert voor hun snuggerheid. Je begrijpt dat ik in hun gezelschap geen fractie van het plezier vind dat een uurtje met jou biedt, maar dat verwacht ik ook niet –

Weet je, minder willen maakt ook dat je je lichter voelt. Het Grote Goede wil dat dit mijn plek is. Je laatste vraag bewaar ik voor morgen. Vaarwel, Je

stralen de doodse wereld, terwijl zij de akeligheid der winternachten vermindert.

't Is waar, men ziet ook andere tonelen. - Dikwijls dreigen dik opeengepakte wolken, waarin regenvlagen of sneeuwbergen hangen, onzekere onweders aan de zuchtende gehuchten. Dan beletten mij kletterende stortregens een voet buiten mijn huis te zetten; zij vormen geheel natuurlijke watervallen, van de hoge berg, langs mijn woning. [...] Een onnatuurlijke lauwheid maakt de lucht ongezond. Doch ik kan mij in huis vermaken, en van dit alles heeft de stedeling meer last dan ik. -

Ik verlang naar een koele luchtzuiverende wind. Hij steekt op, en ik hoor hem [...], - met een aangename ontroering van verre aangonzen. Allengs nadert hij, tot hij met dubbele kracht, al brommende op mijn woning aandruist; het dak doet kraken en het bos zijn val dreigt. [...] Maar kunt gij geloven Eufrozyne! dat het grootse, het ontzettende van dit toneel iets aangenaams voor mij heeft? [...]

En zie hier, mijn Eufrozyne, uw eerste vraag beantwoord. - De tweede was, of mij de dodelijke stilte niet verveelt? en of ik geen mensen tot mijn geluk behoef? - Zeker leef ik over 't geheel zeer eenzaam: slechts eenvoudige Landlieden omringen mij. Doch de eenzaamheid is niet zo onbehaaglijk als zij schijnt voor iemand die lust heeft het verstand te oefenen. [...] Doch zekerlijk altijd is de eenzaamheid niet nuttig, noch behaaglijk voor een mens met vermogens tot de samenleving voorzien. Zij maakt somtijds droefgeestig, doch dan schuw ik haar. Dan ga ik enige mijner goede Landlieden bezoeken, wier oprechte gulheid het gebrek van hun schranderheid vergoedt. [...] Gij begrijpt, dat ik in zulk gezelschap geen schaduw van dat genoeg vinden dat mij één uurtje in uw tegenwoordigheid geeft: doch dit verwacht ik dan niet; en wijl wij gelukkig zijn naarmate wij voldaan zijn; en lichter voldaan naarmate wij minder begeren, zoek ik die begeerten die niet kunnen voldaan worden, slapende te houden, om dus zo gelukkig te zijn als de stand waarin de Voorzienigheid mij plaatste, gedooft.

Haar wijze raad heeft mijn woning hier bepaald. [...] Nu is, hoop ik, uw medelijden met mijn lot verdwenen, de beantwoording van uw laatste vraag, spaar ik tot een volgende

HERTALING

Sanneke van Hassel

O RIGINEEL

Elisabeth Maria Post

Ems

Ems aan Euf

3 januari

In mijn vrolijke kamertje met uitzicht op de akkers en het jonge graan zit ik gekoesterd door heerlijke zon en een flakkerend vuur jou te schrijven. Buiten: de koere-koerende duiven en huppende vogels die ik dagelijks wat graan geef. Binnen zingt een bonte kanarie die in zijn kooitje schommelt een aardig wijsje. Mijn grappige papegaai doet een goedgebekt mens na en maakt me aan het lachen met zijn gevatte gesnater. Een witte mollige kat zit met een goeie kop op mijn tafel en Rosetje staat met haar clevere hondenogen kwispelstaartend aandacht te vragen.

Je was nieuwsgierig naar mijn manier van leven, nou dan zal je het krijgen ook ☺. Hier komt ie: meestal sta ik vroeg op. Over mijn ochtendmeditatie voor het Grote Goede zeg ik niks. Daarna verdeel ik mijn tijd tussen klusjes in huis en ontspanning. Het huishouden – de klusjes vrouwen opgelegd – zorgt ervoor dat ik niet overvallen word door melancholie. Als dat af is ga ik naar mijn boekenkamertje, waar een kast staat met heel diverse boeken. (En ik heb ook spreuken aan de muur, een geschil-derd doodshoofd met Dit zal ik worden, een verwelkte bloem met daaronder Zo is het leven. M'n stille leermeesters, noem ik die.) Geschiedenis, natuurkunde, poëzie en ook romans, waarom niet, daar kan je ook veel uit leren.

brief. Het wordt tijd dat ik deze sluit. Vaarwel. Uw

Emilia

IV Emilia aan Eufrozyne

De 3 jan. 17 -

In mijn vrolijk vertrek, dat zijn uitzicht heeft op bouwlanden met jeugdig koren bedekt, zit ik, gekoesterd door de weldadige zon en een flikkerend vuur, u deze te schrijven. - Een aantal vergenoegde schepselen zweeft rondom mij. Van buiten vermaakt mij een gans heer van koere-koerende duiven en huppelende vogels, die ik dagelijks op wat koren onthaal, door hun af en aanvliegen [...].

Een lieve bonte kanarie zingt, terwijl hij in de ring van zijn kooitje hangt te schommelen, zijn aardig wijsje. [...] Mijn geestige papegaai bootst een welsprekend mens na en doet mij lachen om zijn wondergeplaatste snapperijen. Een witte mollige kat zit met een goedig gelaat bij mij op tafel en Rosetje staat met ogen vol hondelijke schrandrheid, mij, met een kwispelend staartje, om de duurzaamheid mijner gunst te vleien.

Nu, gij zijt nieuwsgierig naar mijn levenswijs, nietwaar? - Veeltijds verlaat ik het bed met de rijzende zon. Van mijn Godsdienstplichten spreek ik niet. Verder verdeel ik mijn tijd tussen huiselijke bezigheden en uitspanningen, waaronder ik mijn oefeningen reken. [...] Het begrip dat juiste huishoudkunde zuiverheid en netheid, het sieraad van een vrouw is, doch dat ook de ziel van een vrouw te waardig is en zij tot te hoge einden geschapen, om haar tijd en vermogens daaraan alleen toe te wijden; - is mij altijd voor de geest. [...] De bezigheden onze sekse opgelegd, zijn een behoedmiddel voor die bedwelvende melancholie waarin de ledigheid licht vervallen doet: want gestadige geestesoefeningen zijn nietdienstig voor het teder vrouwelijk weefsel. Ik ben daarom blij dat er ook andere zijn. Heb ik hier enige tijd mede doorgebracht, dan ga ik in mijn boekvertrekje en verbeeld mij bijna een Non in haar cel te zijn. [...] In dit verblijf, alleen geschikt om mijn geest op het aangenaamst te verrijken, heb

HISTORISCHE KLASSIEKERS

Lesbrief

Elisabeth Maria Post

Opdracht A – Stad of land: waar leer je beter leven?

Doel:

Leerlingen onderzoeken hoe de tegenstelling stad/platteland wordt opgebouwd in de brievenroman *Het land, in brieven*.

Tijd:

35–40 minuten

Werkvorm:

Duo's, daarna klassikale nabespreking

Tekst:

De brieven van Euf en Ems in de hertaling van Sanneke van Hassel, vooral de brieven van 3 december, 8 december en 21 december.

Opdracht:

Lees de brieven van Euf en Ems van 3 december, 8 december en 21 december zorgvuldig door. Let vooral op het moment waarop Euf zich afvraagt waarom Ems zelfs in de winter voor het landleven kiest. Euf noemt het landelijk leven ongemakkelijk, stil en misschien eenzaam. Ems zegt in haar reactie dat een lang verblijf in de stad niets voor haar is en dat 'ook de winter mooi is op het Land'.

HISTORISCHE KLASSIEKERS
lesbrief
ELISABETH MARIA POST

Beantwoord de volgende vraag. Gebruik de stappen die hieronder staan.

Welke tegenstelling tussen stad en platteland ontstaat in deze brieven, en waarom wordt het platteland als de beste omgeving gezien?

Werk je antwoord in stappen uit.

1. Noteer eerst welke woorden en beelden bij de stad horen. Let op woorden als 'gezelschap' en 'gemak', maar ook 'benauwdheid' of 'afhankelijkheid'.
2. Noteer daarna welke woorden en beelden bij het land horen. Let op begrippen als 'stilte', 'wandelen' en 'vrijheid'.
3. Leg uit wat Euf aanvankelijk niet begrijpt aan Ems' keuze voor het landleven.
4. Leg uit hoe Ems het landleven verdedigt.
5. Formuleer nu een antwoord in volledige zinnen:
In Het land, in brieven is het platteland niet alleen een woonplek, maar ook...

HISTORISCHE KLASSIEKERS
lesbrief
ELISABETH MARIA POST

Opdracht B – Natuur als leermeesteres: decor, gevoel of kennis?

Doel:

Leerlingen analyseren de functie van natuur in de hertaling.

Tijd:

45–50 minuten

Werkvorm:

Groepjes van vier

Tekst:

Fragmenten over winter, lente, wandelen, seizoenen, bloemen, bijen of vlinders uit de hertaling van Sanneke van Hassel.

Opdracht:

In veel romans is natuur vooral decor: een mooie achtergrond. In *Het land, in brieven* heeft de natuur een andere functie. Bert Paasman, een deskundige op het gebied van Elisabeth Maria Post, stelt dat de natuur in *Het land* 'een leermeesteres' is: via de natuur leren Ems en Euf iets over deugd, vriendschap, leven, sterven en God.

Onderzoek in je groepje één natuurfragment uit de hertaling. Kies bijvoorbeeld een fragment over winter, lente, wandelen, bloemen, bijen of vlinders.

Vul samen het schema op de volgende pagina in:

Vraag	Antwoord
Wat staat er letterlijk in jullie fragment? Citeer en paraphraseer.	
Welke zintuigen worden aangesproken?	
Welke stemming roept het fragment op?	
Wat leert de natuur aan Ems of Euf?	
Is de natuur hier vooral decor, gevoel, religieus teken of kennisbron? Leg uit.	
Citeer een zin die jullie antwoord ondersteunt.	

Schrijf daarna een korte gezamenlijke interpretatie van maximaal 120 woorden:
 'In het door ons gekozen fragment is de natuur belangrijk omdat...'

Verdieping voor snelle groepen

Vergelijk de hertaling met het origineel ernaast. Welke woorden van Van Hassel maken de tekst moderner? Verandert daardoor ook het beeld van de natuur, of blijft de functie van de natuur hetzelfde?

Opdracht C – Schrijf een gedicht over een seizoen in de stijl van Elisabeth Maria Post

Doel:

Leerlingen onderzoeken door zelf te schrijven hoe Post natuur, gevoel en levensbeschouwing met elkaar verbindt.

Tijd:

35–45 minuten

Werkvorm:

Groepjes van 3 of 4

Product:

Een groepsgedicht van 20–30 regels over winter, herfst of zomer

Opdracht:

Lees het gedicht 'De lente' twee keer zorgvuldig.

Schrijf met je groepje een gedicht over winter, herfst of zomer in de stijl van Elisabeth Maria Post. Jullie gedicht hoeft geen ouderwets Nederlands te gebruiken, maar het moet wel duidelijk geïnspireerd zijn op 'De lente'.

Kies eerst één seizoen:

Winter – stilte, kou, sneeuw, doodsheid, bezinning, afzondering

Herfst – verval, storm, regen, rijpheid, oogst, afscheid

Zomer – warmte, overvloed, licht, bloei, loomheid, geluk

DE LENTE

Daar is nu de lente:
De vrolijke lente,
Die heuveln en dalen,
Die akkers en weiden,
Die boschjens en wouden
Met groen overkleedt.

Nu juichen de boschen,
Nu leven de weiden;
Wat aantal geluiden
Doorgalmen het luchtruim;
En roemen als goedheid
Den Schepper der Lente,
Die de aarde verheugt,

Nu loejen de koejen;
Nu brieschen de paarden;
Nu blaaten de lammren,
En geitjens en schaapen;
Nu snorren de insectjens;
Nu zingen de vogels;

't Geroep van den koekkoek,
't Gesluit van den merel,
Het kirren der duifjens,
Het orglen der leeuwrik,
Vermengt zig harmoniesch;
De nachtegaal tovert
Door roerende liedren:
De boschjens weêrgalmen,
Van liefde en geluk!

Deze invloed der Lente
Bezielt heel de schepping
Met wonderlijk leven;
Het doode verrijst weêr;
Het koude verwarmt zij;
Haar vuur stroomt door de aarde,
Met groeikracht en wording;

En duizende planten,
Met duizende bloemen,
Zoo prachtig, zijn daar!

Hoe geuren die planten!
Hoe gloejen die bloemen!
Hoe trillen de bladen!
Hoe suischt al de lommer,
Als sephir zoo zachtjes
Loopt spelen door 't groen!

Nu springen de bronnen;
Nu ruischen de vallen;
Nu weemlen de beekjens;
Nu zwellen de vijvers;
Nu stroomen rivieren
In prachtiger schoonheid,
Door 't vruchtbaare land.

Het vuur van de lente
Doorstroomt alle wezens,
Met leven en liefde (...)

© ELISABETH MARIA POST
Uit: *Gezangen der liefde* (1794)

Gebruik daarna deze opbouw:

Strofe 1 – Aankondiging van het seizoen

Begin met een duidelijke openingsregel, bijvoorbeeld:

Daar is nu de winter:

Daar komt de herfst:

Daar gloeit nu de zomer:

Strofe 2 – Het landschap verandert

Beschrijf wat er gebeurt met bomen, velden, lucht, water, dieren en planten. Gebruik minimaal één opsomming.

Strofe 3 – Geluiden, kleuren en beweging

Laat het seizoen hoorbaar en zichtbaar worden. Gebruik minstens drie zintuiglijke beelden.

Strofe 4 – De kracht van het seizoen

Maak van het seizoen een kracht of persoon. Wat doet het seizoen met de aarde? Verbergt het, verwarmt het, breekt het af, rijpt het, verstilt het?

Strofe 5 – De mens voelt het seizoen

Laat zien wat het seizoen doet met een mens: vreugde, verlangen, melancholie, rust, angst, reflectie, herinnering of hoop.

Verplichte stijlkenmerken

In jullie gedicht moeten ten minste deze vijf dingen voorkomen:

1. minstens vijf regels die beginnen met hetzelfde woord, bijvoorbeeld 'Nu...', 'Daar...', 'Hoe...' of 'En...'
2. minstens één lange opsomming van natuurverschijnselen
3. minstens drie zintuiglijke beelden

4. minstens één personificatie van het seizoen
5. een overgang van buitenwereld naar binnenwereld: van natuur naar gevoel

Voorbeeld van een begin

Daar is nu de herfst:

De peinzende herfst,

Die lanen en velden,

Die tuinen en wegen,

Die bossen en bermen

Met koper bekleedt.

Afsluiting

Elk groepje leest drie strofes voor. De klas beoordeelt de gedichten niet alleen esthetisch (mooi of niet mooi), maar analyseert ook welke stijlkenmerken van Post ze terughoren.

